

PEDESET GODINA (1972.–2021.) PRSTENOVANJA PTICA JEDNOG ORNITOLOGA

Fifty-years (1972–2021) of bird ringing by an ornithologist

ZDRAVKO DOLENEC

Mokrice 132, 49243 Oroslavje, Croatia

Prstenovanje ptica neusmjerenog ekstenzivnog tipa obavljam od sedamdesetih godina prošlog stoljeća prstenima Zavoda za ornitologiju HAZU (prije JAZU) u Zagrebu. Plan mi je bio početkom prstenovanja (1972. god.) da prstenom godišnje markiram najmanje 100 ptica te ne manje od 5 vrsta što je i realizirano sve do danas (2021. god.). Budući da je to pet desetljeća prstenovanja pa ću se u daljnjem tekstu kratko osvrnuti na spomenuto razdoblje. Prstenovanje je obavljano isključivo na području Hrvatskog Zagorja (98,1% od ukupnog broja prstenovanih ptica). Više od 90% ptica prstenovano je na području sela Mokrice (6,4 km²) koje administrativno pripada gradu Oroslavju (Krapinsko-zagorska županija). Sveukupno sam prstenovao 20135 ptica (72,4% čučavci, pull.; 7,7% juvenilnih ptica, juv.; 19,9% odraslih ptica, ad.) što iznosi prosječno godišnje 403 primjerka. Ukupno je prstenom markirano 76 vrsta ptica i to najvećim dijelom u razdoblju gniježđenja (prvenstveno čučavci u škrinjicama). Najviše primjeraka prstenovao sam 1974. godine (1050 ptica), a najviše vrsta tijekom jedne godine, također te iste godine (38 vrsta). Najviše prstenovana vrsta je čvorak *Sturnus vulgaris*, ukupno 10133 primjeraka (89,3% pull., 1,2% juv., 9,5% ad.), odnosno, čvorci čine 50,1 % sveukupnog broja prstenovanih ptica. Uz čvorka, ostale dvije najzastupljenije vrste su poljski vrabac *Passer montanus* sa 3363 primjerka (65,7% pull., 2,1% juv., 32,2% ad.) i velika sjenica *Parus major* sa 1787 primjerka (53,5% pull., 4,8% juv., 41,7% ad.). Ako usporedimo pet desetljeća prstenovanja (1972. – 1981., 1982. – 1991., 1992. – 2001., 2001 – 2011., 2012. – 2021. god.) najviše sam ptica prstenovao tijekom drugog desetljeća od 1982. do 1991. godine (5467 ptica).

Inozemni nalazi

Tijekom pedesetgodišnjeg razdoblja, izvan granica Hrvatske pronađene su s prstenom 33 ptice, odnosno 0,16 % od ukupnog broja prstenovanih ptica. Svi se

e-mail: zdravko.dolenec@biol.pmf.hr

nalazi odnose na kratkoselidbene ptice. Niti jedan nalaz nije iz područja južno od Sahare, odnosno južnije od sjeverne obratnice (23,5° sjeverne geografske širine). Od spomenuta 33 inozemna nalaza daleko najveći broj čine čvorci sa 28 primjeraka (84,8%), a ostalih pet nalaza (15,2%) čine četiri vrste i to sa dva nalaza kos *Turdus merula* te s po jednim nalazom golub grivnjaš *Columba palumbus*, drozd cikelj *Turdus philomelos* i plavetna sjenica *Cyanistes caeruleus*. Broj zabilježenih čvoraka izvan granica naše zemlje u odnosu na broj prstenovanih iznosi 0,28%. Najviše nalaza čvoraka potječe iz Italije (17), zatim Alžira (5), Tunisa (4) te po jedan nalaz iz Mađarske i Španjolske. Nalaz čvorka u Španjolskoj je i najudaljeniji nalaz neke od prstenovanih ptice (2110 km) dok je najbliže mjestu prstenovanja od nalaza izvan Hrvatske zabilježen također čvorka (Italija, 300 km). Ptica s najdulje nošenim prstenom je čvorka nađen u Italiji 14.10.2008., a prstenovan kao mlada ptica u škrinjci 5.5.2002. god. što znači da je spomenuti čvorka nosio prsten šest godina, pet mjeseci i devet dana. Svi nalazi čvoraka su iz razdoblja proljetne ili jesenske selidbe te zimovanja osim dva nalaza, jedan iz Mađarske, a drugi s područja sjevernog dijela Italije. Oba ova čvorka zabilježeni su sredinom kolovoza što nam govori o međuselidbi, odnosno o neusmjerenom kretanju ptica vjerojatno u potrazi za hranom. Od dva nalaza kosa kao djelomične selice (parcijalni migrant) jedan je iz Italije (prstenovana juvenilna ptica), a drugi iz Francuske (prstenovan odrasli mužjak). Registrirani su u spomenutim zemljama tijekom zimovanja. Drozd cikelj (prstenovana juvenilna ptica) zabilježen je na zimovanju u Italiji. Zanimljiv je nalaz goluba grivnjaša u Italiji prstenovan u Mokricama (Hrvatsko zagorje) u lipnju 1974. god., a nađen na zimovanju u siječnju slijedeće godine u Italiji. Prstenovao sam ga kao jedinog čučavca u gnijezdu (u pravilu su dva) koje se nalazilo u grmu trnine (*Prunus spinosa*, oko 2 m iznad tla) u šumarku nizine rijeke Krapine. Nalaz potječe iz razdoblja zimovanja i to je prvi od dva nalaza goluba grivnjaša prstenovanih s hrvatskim prstenom, a zabilježenih u drugim zemljama od 1910. godine, odnosno od početka prstenovanja ptica u Hrvatskoj. Plavetnu sjenicu prstenovao sam u siječnju 1982. godine, a zabilježena je s prstenom u svibnja u Češkoj (tada Čehoslovačkoj) što nas upućuje na zaključak da je to ptica gnjezdarica Češke. Na području Europe plavetna je sjenica stanarica, skitalica, najezdaš i fakultativni parcijalni migrant (npr. CRAMP 1998, LINDSKOG & ROOS 1979, TERRILL & ABLE, 1988). Najviše inozemnih nalaza (0,26% od ukupnog broja prstenovanih ptica, 13 čvoraka i jedna plavetna sjenica) bilo je tijekom drugog desetljeća (1982. – 1991. god.) prstenovanja kada sam prstenovao i najveći broj ptica. Međutim, broj inozemnih nalaza opada u razdoblju recentnog tisućljeća. U četvrtom desetljeću prstenovanja (2002. – 2011. god.) markirao sam 3310 ptica, a ponovno s prstenom u inozemstvu zabilježene su četiri ptice (0,12%) dok u posljednjem desetljeću (2012. – 2021. god.) od 2535 prstenovanih nije prijavljen ni jedan nalaz ptice izvan granica Hrvatske. Inozemni nalazi većim su dijelom publicirani (DOLENEC 1988, 1994, 1998, 2008, 2013).

Domaći nalazi

Domaćih je nalaza od 1972. do 2021. god. ukupno zabilježeno 446 što čini 2,2% od ukupnog broja prstenovanih ptica. Od toga lokalnih nalaza (nalazi ptice s prstenom do 10 km od mjesta prstenovanja) u pedesetgodišnjem razdoblju bilo je 442. Četiri su domaća nalaza na udaljenosti većoj od 10 km od mjesta prstenovanja (između 11 i 30 km); šumska sova *Strix aluco* i češljugar *Carduelis carduelis* s po jednim nalazom te čvorak sa dva nalaza. Od lokalnih se nalaza najveći broj odnosi na vrstu čvorak s ukupno 209 (47,2%) zabilježenih ptica. Ti se nalazi najvećim dijelom odnose na ženke ulovljene s prstenom u škrinjici u razdoblju nesidbe ili sjedenja na jajima tijekom uzorkovanja u sklopu istraživačkih projekata (npr. DOLENEC 1997, 2005a, 2005b) ili sam ptice u škrinjici uhvatio s prstenom u sklopu nekih drugih projekata nevezanih uz prstenovačke podatke (npr. DOLENEC 1999, 2009, 2019; EENS i sur. 2013). Uz spomenutog čvorka, ostali nalazi na lokalnom području odnose se na slijedećih 15 vrsta: poljski vrabac (94 lokalna nalaza), vrabac *Passer domesticus* (53), velika sjenica (49), lastavica *Hirundo rustica* (8), crnokapa grmuša *Sylvia atricapilla* (7), plavetna sjenica (5), grlica gugutka *Streptopelia decaocto* (3), crvendač *Erithacus rubecula* (3), veliki djetlić *Dendrocopos major* (2), kos (2), crnoglava sjenica *Poecile palustris* (2), svraka *Pica pica* (2) zelena žuna *Picus viridis*, dugorepa sjenica *Aegithalos caudatus* i siva vrana *Corvus cornix*. Ptica koja je najviše puta nalažena s prstenom je ženka čvorka prstenovana na gniježđenju u škrinjici tijekom travnja 1990. god., a posljednji je put zabilježena na gniježđenju tijekom travnja 1996. god. Između spomenutih godina još je četiri puta nalažena s prstenom. Ako je tijekom gniježđenja 1990. imala minimalno godinu dana onda je 1996. godine tijekom gniježđenja bila u dobi od najmanje sedam godina. Također, sedam godina nosio je prsten i jedan mužjak vrapca. Te su dvije ptice nosile najdulje prsten od ukupno svih nalaza kako onih u inozemstvu tako i onih u Hrvatskoj.

Zaključno, u pedesetgodišnjem razdoblju (1972. – 2021. god.) ukupno je s prstenom nađeno 479 ptica (33 inozemna i 446 domaća nalaza) što iznosi 2,5% ponovno zabilježenih ptica s prstenom od ukupno 20135 prstenovanih ptica zastupljenih sa 76 vrsta.

References

- CRAMP, S. (1998): The complete birds of the Western Palearctic on CD-ROM. Oxford: Oxford University Press.
- DOLENEC, Z., (1988): Višegodišnja ornitološka istraživanja jedne vrste ptica na primjeru šarenog čvorka. – In: Meštrov, M., Sušić, G., (Eds.): Ornitologija u Hrvatskoj. Pp. 123–129, JAZU, Zagreb.
- DOLENEC, Z. (1994): Regular migration of the autochthonous Starling, *Sturnus vulgaris*, of the Hrvatsko Zagorje region (northwestern Croatia). Rivista italiana Ornitologia, Milano 64(1): 14–20.
- DOLENEC, Z. (1997): Supplement to nesting habits of Starling (*Sturnus vulgaris* L.) on the territory of northwestern Croatia. Larus 46: 120–125.
- DOLENEC, Z. (1998): The return of the local breeding population of starlings (*Sturnus vulgaris* L.) from their wintering quarters to the area of Hrvatsko Zagorje (NW Croatia). Natura Croatica 7(2): 121–126.
- DOLENEC, Z. (1999): The laying dates of Starlings *Sturnus vulgaris* in northwestern Croatia. Ornis Svecica 9: 224–226.
- DOLENEC, Z. (2005a): Within-year repeatability of egg parameters in female Starling *Sturnus vulgaris*. Israel Journal of Zoology 51(1): 53–55.
- DOLENEC, Z. (2005b): Repeatability of clutch size in female starlings (*Sturnus vulgaris*). Natura Croatica 14(4): 357–361.
- DOLENEC, Z. (2008): Bird ringing results in Hrvatsko Zagorje region (north-western Croatia): ringing recoveries in other countries. Natura Croatica 17(4): 325–333.
- DOLENEC, Z. (2009): Impact of local air temperatures on the brood size in Starling (*Sturnus vulgaris* L.). Polish Journal of Ecology 57: 817–820.
- DOLENEC, Z. (2013): Čvorak *Sturnus vulgaris*, str. 209–210. U: KRALJ, J., BARIŠIĆ, S., TUTIŠ, V. ČIKOVIĆ, D. (ur.): Atlas selidbe ptica Hrvatske. HAZU, Razred za prirodne znanosti, Zavod za ornitologiju, Zagreb.
- DOLENEC, Z. (2019): Temporal shift in timing of breeding of European starling (*Sturnus vulgaris* Linnaeus) population. Current Science 116: 29–30.
- EENS, M., JASPERS, V. L. B., VAN DEN STEN, E., BATESON, M., CARERE, C., CLERGEAU, P., COSTANTINI, D., DOLENEC, Z., ELLIOTT, J. E., FLUX, J., GWINNER, H., HALBROOK, R. S., HEEB, P., MAZGAJSKI, T. D., MOKSNES, A., POLO, V., SOLER, J. J., SINCLAIR, R., VEIGA, J. P., WILLIAMS, T. D., COVACI, A., PINXTEN, R. (2013): Can starling eggs be useful as a biomonitoring tool to study organohalogenated contaminants on a worldwide scale? Environment International 51: 141–149.
- LINSKOG, H., ROOS, G. (1979): The autumn migration of Blue Tits *Parus caeruleus* and Great Tit *Parus major* at Falsterbo in 1973–1978. Anser 18: 171–178
- TERRILL, S. T., ABLE, K. P. (1988): Bird Migration Terminology. Auk105: 205–206.

SUMMARY

In the period from 1972 to 2021, I have ringed 20,125 birds (average 408 per year; 76 species), of which thirty-three were recorded outside the territory of Croatia [5 species: the Common Starling *Sturnus vulgaris* – 28 (Italy – 17, Algeria – 5, Tunisia – 4, Hungary – 1, Spain – 1), the Blackbird *Turdus merula* – 2 (Italy, France), the Woodpigeon *Columba palumbus* – 1 (Italy), the Song Thrush *Turdus philomelos* – 1 (Italy), and the Blue Tit *Cyanistes caeruleus* – 1 (Czech Rep.)]. There were 446 findings on the territory of Croatia (17 species: the Common Starling – 211, the Tree Sparrow *Passer montanus* – 94, the House Sparrow *Passer domesticus* – 53, the Great Tit *Parus major* – 49, the Barn Swallow *Hirundo rustica* – 8, the Blackcap *Sylvia atricapilla* – 7), the Blue Tit – 5, the Collared Dove *Streptopelia decaocto* – 3, the Robin *Erithacus rubecula* – 3, the Spotted Woodpecker *Dendrocopos major* – 2, the Blackbird – 2, the Marsh Tit *Poecile palustris* – 2, the Magpie *Pica pica* – 2, the Tawny Owl *Strix aluco* – 1, the Green Woodpecker *Picus viridis* – 1, the Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus* – 1, the Hooded Crow *Corvus cornix*, and the Goldfinch *Carduelis carduelis* – 1. I used aluminium rings from the Ornithology Institute of the Academy of Sciences and Arts, Zagreb.